

helppo tehtävä. Monilla oli kirjan kirjoittamisen aikaan toiveita siitä, että uusi normaali voisi olla kestävämpi ja oikeudenmukaisempi maailma, mutta tämänkin suhteen Wright on epäileväinen. Tilanne on ollut globaalisti koko ajan hyvin epätasa-arvoinen, ja suurimmat kärsimykset näyttävät kohtaavan jo valmiiksi hauraimmassa asemassa olevia, kuten pakolaisleireillä eläviä.

Wright päättää kirjansa pohtimalla, miltä pandemia näyttäisi, jos se selitettäisiin kuten antiikissa jumalten vihalla. Osansa saa paranemisen ohella myös sota ja mammona, koko ihmiselämän kirjo. Kirkon tehtävä on kuitenkin laittaa köyhät ja kurjat etusijalle ja käyttää valituksen aika rukouksen ja toivon ylläpitämiseen.

Mannermaiset protestantit ovat joskus syyttäneet Englannin anglikaaneja teologian tekemisestä kirkonkellojen tahtiin, ja jossakin määrin tästä on kyse myös Wrightin kirjassa. Vielä paljon selvemmin se toteutuu kuitenkin Rowan Williamsin pienessä kirjasta uskosta, toivosta ja rakkaudesta pandemian aikana. Williams jätti taakseen Canterburyn arkkipiispan tehtävät vuonna 2012 ja palasi takaisin akateemiseen maailmaan, josta hän jäi eläkkeelle ja muutti takaisin Walesiin syyskuussa 2020. Williamsin tuotantoon on viime vuosina kuulunut monenlaista tiivistettyä viisautta, jossa kaikki hänen aiempi ajattelunsa ja kokemuksensa on ikään kuin muovautunut näennäisen yksinkertaisiksi helmiksi, joissa on arvaamatonta syvyyttä.

Pinnalta yksinkertaiselta näyttävää syvyyttä löytyy tästäkin kirjasta, joka koostuu Williamsin vanhalle kotiseurakunnalleen, pienelle cambridgelaiselle St Clementille, kirjoittamista lyhyistä, kolmen, neljän sivun mittaisista itsenäisistä mietiskelyistä. Ne on kirjoitettu ensimmäisenä korona-vuonna aina Marian ilmestyspäivästä

syyskuuhun 2020. Kirjoitukset heijastavat sitä yhteisöä, johon ne ovat syntyneet. Tästä kertoo esimerkiksi *Corpus Christi* -juhlapäivän virtuaalikommuuniota käsittelevä pohdinta, jossa Williams vertaa seurakuntansa striimatun messun hengellistä kommuuniota siihen, kuinka keskiajan seurakuntalaiset osallistuivat usein messuun lähinnä vain katsomalla. Vaikka sakramentit virtuaalisessa viettossa toteutuisivat vain osittain, voi se kuitenkin avata aivan uudella tavalla silmiä sille, keitä tavalliset käytäntömme sulkevat sisään ja ulos.

Sen enempää Williams kuin Wrightkaan eivät kuitenkaan ota kantaa vaikkapa paikoin paljon puhuttaneeseen virtuaalikonsekraatioon, jossa seurakuntalaiset nauttivat striimatun messun yhteydessä leipää ja viiniä omassa kodissaan. Tämäkin heijastaa kirjoittajien tilannetta. Kysymys ei liene noussut esiin heidän yhteisöissään siten, että sitä olisi tarvinnut kommentoida, eikä kummallakaan ole tarvetta ylimääräiseen polemiikkiin.

Williamsin ja Wrightin yhteydet näkyvät muutoinkin monissa kohdin. Molemmat pyrkivät välttämään yksinkertaisia vastauksia monimutkaisiin kysymyksiin. Molempien kirjoitus perustuu sitä erityisesti alleviivamatta osin vakaalle tutkimukselle, muttei pelkää ottaa kantaa sekä yhteiskunnallisesti että hengellisesti. Molempien, mutta ennen kaikkea Wrightin, kirjassa käsitellään myös sellaisia teemoja, jotka suomalaisessa kontekstissa kuvattaisiin diakonialla ja ristinteologialla, ilman että kyseisiä termejä mainitaan. Sen sijaan nämä teemat nousevat anglikaanisen perinteen inkarnaatiopainotuksesta, joka johtaa käytännön korostamiseen tavalla, jossa etiikka ja estetiikka liittyvät toisiinsa. Molempien kirjojen tuotto menee hyviin tarkoituksiin. Molemmat käyttävät luontevasti

uudempaakin runoutta ja viittaavat anglikaanisen spiritualiteetin pohjaviireenä soiviin psalmeihin osana omaa kirjoitustaan. Molemmat osoittavat, että myös kirkonkellojen tahtiin tehdyllä teologialla on oma paikkansa ja viisautensa.

Mika K T Pajunen, TT, AmO
Liturginen konsultti
Kirkkotila Oy

RISTO SAARINEN
Oppi toivosta. Helsinki:
Gaudeamus 2020. 192 s.

Risto Saarisen kirja *Oppi toivosta* täydentää hänen kirjoittamansa *Oppi*-teosten sarjan usko, toivo, rakkaus -aiheiseksi trilogiaksi. Sarjaksi kirjoitetuissa kirjoissa on oltava yhdistäviä piirteitä, mutta samalla niiden on oltava riittävän erilaisia, jotta lukija voi lukea – ja ymmärtää – kunkin niistä myös itsenäisenä teoksena. Lisääroa koituu siitä, että oivallukset aiemmin luetuista kirjoista syventyvät sitä mukaa, kun lukija etenee muihin osiin. Saarisen *Oppi*-kirjat ovat tässä mielessä onnistunut kokonaisuus.

Oppi rakkaudesta ja *Oppi luottamuksesta* ovat aiheina olleet lähempänä Saarisen suuria tutkimushankkeita, mutta tästä huolimatta toivoa käsittelevä kirja ei vaikuta ylimääräiseltä osalta, vaan trilogian aidolta jäseneltä. Luontevasti se viittaa sarjan aiempiin osiin niin, ettei lukijan tarvitse tämän kirjan ajatuksia ymmärtääkseen ensin lukea kahta muuta. Jokaisen kirjan voi lukea ja ymmärtää perehtymättä sarjan muihin osiin, mutta yhdessä luettuina ne valottavat käsiteltyjä aiheita tavalla, joka on antoisampi kuin osien summa.

Oppi toivosta ei ole tieteellinen teos, vaan tutkijan tutkimustensa

varassa valistuneelle yleisölle kirjoittama, henkilökohtaisten näkemysten läpi suodatettu esitys. Se kokoaa ihmistieteiden muotoilemia käsityksiä yli kahden vuosituhannen ajalta. Vaikka sanotulla on pohja tutkimuksessa, tieteellisen esitystavan rajojen höllentäminen tekee mahdolliseksi sen, että kirjoittaja voi ilmaista myös henkilökohtaisia pohdintoja. On arvokasta, että tutkija käyttää aikaansa ja energiaansa myös tällaisten kirjojen kirjoittamiseen. Samalla hän ylläpitää ja kehittää suomea elinvoimaisena tieteen kielenä.

Sarjan aiempien osien kanssa yhteinen rakenteellinen piirre ovat asiategstin joukkoon istutetut kertomuskatkelmat, joissa on väläytyksiä kuvitteellisen keski-ikäisen yliopisto-opettajan kamppailusta pitkäaikaisen hermokivun puristuksessa. Aiemmissä osissa narratiiviset elementit oli sijoitettu lukujen alkuun ja niissä oli alku ja loppu. Nyt kertomukset ovat muun tekstin joukossa, ja ne alkavat virkkeen keskeltä ja päättyvät kesken lauseen. Niitä ei kommentoida, vaan se, kuinka ne virittävät lukijaa, jää kunkin omalle vastuulle. Tulkitsemisen heijastavan aihetta, toivoa filosofisena ja teologisena käsitteenä.

Toivon määrittäminen ja luokitteleminen on historian kuluessa osoittautunut monella tavalla hankalaksi, ja toisin kuin yleisesti ajatellaan, toivo ei ole yksiselitteisesti myönteinen asia. *Oppi toivosta*-kirjan pienten kertomusten varassa muotoiltu (lukijan) johtopäätös toivosta on, että se on – arjessa usein myös ja etenkin – sietämisenä ja kestämisena ilmenevä asenne suhteessa ratkaisemattomiin ristiriitoihin. Vaikka toivo ei tee elämästä loistokasta eikä sankarillista, se auttaa sitoutumaan lähellä oleviin ihmisiin ja käsillä oleviin tehtäviin ja niiden kautta suuntautumaan tulevaisuuteen. Käsitteäkseni narratiivisen aineksen varassa tekemäni tiivistelmä vastaa näkemystä, jonka

Saarisen teoreettinen keskustelu käsitteestä esittää.

Kirja alkaa johdannolla, jossa toivo suhteutetaan luottamukseen ja rakkauteen. Näihin kaikkiin Saarinen suhtautuu avoimuuksina, ihmiselle ja ihmisyyhteisöille tarjolla olevina, aktiivista ymmärtämistä edellyttävinä mahdollisuuksina, jotka niille avoinna olevat voivat ottaa vastaan. Vaikutteet voivat siirtyä toimintaan, ohjata ja kannatella sitä, kun avoimuuden mahdollistamaa vastaanottamista työstetään. Saarinen esittelee lukijoille oivalluksia, joita tällaiset työstämiset ovat historian kuluessa tarjonneet.

Toisessa luvussa esitellään toivon aatehistoriaa sekä filosofisen että teologisen perinteen valossa. Neljännessä luvussa paneudutaan vielä erikseen 1900-luvun lopulla muotoiltuun toivon teologiaan. Kiinnostava on erityisesti eri uskonnollisten perinteiden käsitysten vertailu. Kirjan sisällöllisen ytimen muodostaa luku kolme, jossa Saarinen tutustuttaa lukijan Kantin näkemukseen oikeudesta toivoa. Havainnollisella tavalla hän selostaa, kuinka Kantin käsitys on yhteydessä hänen tietämistä ja oikein toimimista koskeviin käsityksiinsä. Toivo ei ole päällyste, jota surutta voidaan purotella huolen ja ahdistuksen päälle, vaan toivo on voitava oikeutta. On otettava selvää ja punnittava asioita. Sen jälkeen on sitouduttava toimimaan kriittisen tiedon varassa. Näin menettelevän ihmisen kohdalla toivo yhdistyy hänen kriittisesti punnittuun sitoumukseensa toimia paremman maailman toteuttamiseksi. Toivo kiinnittyy sekä materiaaliseen maailmaan että muihin elollisiin olentoihin.

Luvussa 5 paneudutaan aikamme keskeiseen, toiveikkaita näkymiä synkentävään kysymykseen ympäristökriisistä. Maailmanlaajuisia kysymyksiä ei etäännytetä ympäristöraporttien referoinniksi, vaan Saarinen pohtii oman tietämisensä suhdetta tekemisiinsä ja rinnastaa sen häntä nuorempien käyttäytymiseen. Käsitteily joh-

dattaa lukijan luontevasti seuraavaan lukuun, jossa tarkastellaan toivon minämuotoisuutta.

Luvut 7 ja 8 muodostavat parin: toisessa analysoidaan toivon kääntöpuolia, teodikeaa ja ihmisen osaksi tulevia taakkoja, toisessa esitellään toivon ilmenemistä utopia- ja identiteettiliikkeinä. Viimeinen luku käsittelee toivoa yliopistossa ja koko maailmassa. Vaikka yliopiston ja maailman rinnastaminen luvun nimessä tuntuu vähän oudolta, se on kontekstissa luontevaa, kun kirjoittajalle tarjoutuu sitä kautta mahdollisuus katsomukselliseen, eri teemat yhdistävään pohdintaan.

Pidin erityisesti teodikeakeskustelusta ja utopia- ja identiteettiliikkeiden esittelystä. Saarinen torjuu ajatuksen kristillisestä toivosta kosmisena laastarointina, jossa kärsimys voidaan sivuuttaa iankaikisuusnäkökulman kannalta merkityksettömänä välivaiheena. Kantin ajatusten esitleminen ja keskustelu antiteodikeasta korostavat, että toivo on pohjimmiltaan vakava asia. Utopia- ja identiteettiliikkeiden avulla Saarinen valottaa sitä, että toivo voi suuntautua myös taaksepäin: nostalginen menneisyyden ihannoiti on hyvin suosittua. Parhaillaan käytävän poliittisen keskustelun ymmärtämisen kannalta on kiinnostavaa lukea nostalgisten toivokäsitysten varassa toimivista konservatiivisista identiteettiliikkeistä.

Oppi toivosta on helposti luettavaa tekstiä, eikä lukijan tarvitse pysähdellä sitä ymmärtääkseen. Loppuun päästyäni mieleeni tuli, että lukemisen vaivattomuus on ristiriidassa kirjan ydinajatuksen kanssa: toivon varassa eläminen on vaativaa ja sen mahdollistama avoimuus on vaivalloista.

Jaana Hallamaa
Sosiaalietiikan professori
Helsingin yliopisto